

med nordboerne på Grønland. Den politiske kamp mellem Danmark og Norge 1921-33 om herredømmet over Østgrønland førte også til isolationsteorien, tanken om, at et handelsmonopol skulle have bidraget til de grønlandske nordboeres undergang ved først at holde fremmede handelsmænd borte, hvorefter den kongelige monopolhandel skulle have forsømt at sende skibe til Grønland. Her gik tredivernes norske forskere ind for, at den danske unionskonge var skyld i Grønlands isolation, mens danske forskere mente, at allerede de norske konger havde gjort sig skyldige i forsømmelsen. Det tidlige tyvende århundredes interesse for »racehygiejne« medførte, at tanker om, at nordboerne på Grønland blev »degenererede«, vandt fodfæste, da Poul Nørlund fandt nogle særgeligt udseende knogler på kirkegården ved Herjolfsnæs. Uden at skelne mellem genetiske sygdomme og skader som følge af sult, fejlernæring og rheumatisme gjorde anatomen, professor C.C. Hansen sig til talsmand for, at den norrøne befolkning i sine sidste år havde lidt af »degeneration«. Tanken om, at nordboerbebyggelserne kan være gået under som følge af en økologisk krise i forbindelse med klimaforandring, har vundet styrke under påvirkning af den moderne økologiske bevidsthed. Den har givet stødet til en intensiv naturvidenskabelig forskning i klimavariationer ud fra boreprøver af indlandsisen og C14-daterede pollendiagrammer. Som dette materiale fremlægges af forfatteren, giver det en uddybet forståelse af nordboernes indvirkning på Grønlands natur, især plantelivet. Forfatterens konklusion er, at man idag mindre end tidligere beskæftiger sig med monokausale forklaringer. Nok så tydeligt er det, at den igangværende forskning vel karakteriserer nordboernes økonomiske liv, men ikke peger entydigt på nogen endogen årsag til deres kulturs undergang. Bogen kommer godt rundt om sit emne. Den er skrevet på en gang sobert, engageret og lejlighedsvis humoristisk; den kan anbefales, både som indføring i nordboeforskningen og som historiografisk redegørelse.

Rikke Malmros

Roskilde bys historie – tiden indtil 1536. Red. af F. BIRKEBÆK, E. VERWOHLT, M. Høj. Roskilde Museums Forlag, 1992. 429 s., ill., 395 kr.

Roskilde nævnes på Knud den Stores mønter og som bispesæde i 1022. Adam af Bremen lader dog Harald Blåtand opføre den ældste kirke i byen, hvorfor næppe nogen vil protestere imod, at man lokalt har tilladt sig at fejre byens tusindårsjubilæum. Navnlig ikke, da det lidt usikre jubilæum markeres med en byhistorie, der virkelig er danernes gamle kongesæde (stadig i følge Adam) værdig.

Et veloplagt team af lokale kræfter har løst opgaven forbilledligt. Arkæologen Tom Christensen skildrer kyndigt forhistorien, Frank Birkebæk vikingetiden. Birkebæk er mand for mange spændende hypoteser, men hans forsøg på at gå i rette med Adam og Roskildekroniken overbeviser ikke. At Estrid skulle have bygget en sømandskirke nede ved havnen forekommer meget lidt plausibelt. Hun var jo ikke en enkefru Hvemsomhelst.

Personligt ville jeg hellere have vovet en hypotese om, at blodgildet var et kupforsøg fra Hvidernes side, når nu Saxo så energisk påstår det modsatte, men det skal Michael Andersen ikke høre for. Hans afsnit om 11-1200-tallet er simpelthen noget af det bedste, der er skrevet om Valdemarerne og deres sønner,

og redaktionen kunne godt have frelst ham fra den enlige plamamse. Margrethe Sambiria var bestemt ikke moder til Erik Plovpenning's to vanartede døtre, hvilket kaster et noget andet lys over klosterhistorien.

Anette Kruses fine skildring af middelalderens konservative domkirkeby er et virkelig originalt bidrag, præget af en skarp iagttagelsesevne og et ramsaltet vid. Vivian Etting slutter i fin stil og brillerer med perler som kannik Bo Madsens byggeberetning. Men en spids bemærkning, absolut ikke til forklejning af det flotte værk, er svær at holde tilbage. Tør man håbe, at Joachim Rønnows rette dødsår, fastslået i dette tidsskrift i 1947, når frem til Roskilde inden næste jubilæum?

Mikael Venge

TORRE NYBERG og THOMAS RIIS (red.): Kalundborgs historie. 1. Tiden indtil 1830, 1985. – 2. Tiden 1830-1980, 1987. – 3. Byens huse, 1983. – 4. Specialartikler, bilag, noter og registre, 1992. 335, 397, 489 og 517 s.

I årene 1967-92 udkom godt 30 danske byhistorier, heraf mere end halvdelen fuldstændige, omfattende tiden fra de ældste tider og til nutiden. Blandt disse hører Kalundborgs historie med fire bind på tilsammen 1.738 sider til de største, kun overgået af Odenses 10 bind på tilsammen 4.000 sider – den største byhistorie, der nogensinde er kommet på dansk – Ålborgs fem bind på 2.400 sider og Københavns seks bind på 2.000 sider.

Kalundborgs historie er disponeret således, at de to første bind omfatter den egentlige byhistorie, med en deling ved 1830, tredje bind behandler byens huse, og fjerde bind rummer en række specialartikler, bilag, noter og registre.

Hovedteksten, de to første bind, er udarbejdet af 15 forfattere, velskrevet, for en enkelts vedkommende med en forfriskende, let ironisk distance, og teksten uddybes med overskuelige tabeller og et stort, velvalgt billedmateriale. Dispositionen af en byhistorie, i virkeligheden en kompliceret form, kan altid diskuteres. Her falder skildringen i 92 kapitler, kronologisk fordelt på en række perioder, der i første bind til dels lapper ind over hinanden, hvilket gør billedet lidt flimrende. Dette forstærkes af, at kapitlerne emnemæssigt står noget spredt og usammenhængende i forhold til hinanden. Helheden udgør dog en god, stofrig, detaljefyldt og velunderbygget skildring af byens historie, med en fin forståelse for ældre tiders meget anderledes samfund og med blik for fordelingerne og proportionerne i samfundet.

Byens ramme, i form af samlingen af huse og bygninger, er holdt for sig selv, i bind 3, der efter en historisk indledning om byens meget spændende struktur med de to borge og en gennemgang af bygningshistorien i en registrant skildrer de enkelte gader og huse, med ejerlister tilbage til 1600-årene og detaljerede bygningsbeskrivelser. Det omfangsrige bind er enestående i den byhistoriske litteratur, også med gadebeskrivelserne, og man får et godt indtryk af byen, der i usædvanlig grad har en velbevaret, værdifuld bygningsmasse fra ældre tid.

Usædvanligt er også bind 4, med nyttigt stof, der på denne måde er kommet med uden at tynde eller virke forvirrende i hovedteksten. Der er tale om redegørelser for byens berømte femtårnede kirke, tidligere og nyere kirker, gejstlige institutioner, egnens landsbykirker, byens slotte og befæstningen m.m.